

ב"מ נו

משה שווערד

1. רש"י מסכת בבא מציעא דף נו עמוד א

מפני שאמרו - כלומר: לפיכך הזקיקוהו לכל אלה לחללו תחילה במעות, וחוזר ומחלל המעות, ולא אמרו שיטול היפה שבהן ויאמר אם זו של מעשר - הרי טוב, ואם זו של חולין - הרי של מעשר מחוללת על זו, מפני שאמרו: מחללין כסף על נחושת מדוחק, אבל כסף על כסף - לאו דרך חילול הוא, ואפילו מדוחק נמי לא, וכיון דאף כסף על נחושת לא התירו אלא בדוחק, הלכך לא שיקיים כן, שבזיון מעשר הוא, ועוד שהפרוטות מחלידות.

2. ספר דבר יעקב

(א) ד"ה מפני שאמרו - כלומר לפיכך הזקיקוהו לכל אלה וכו' אבל כסף על כסף לאו דרך חילול הוא ואפ' מדוחק נמי לא - שיטת רש"י שא"א לחלל כסף על כסף. ושיטת הר"ש והרע"ב [מע"ש ב-ו] שאפשר לחלל כסף על כסף, ומקשים הר"ש והרע"ב למה לוקח בסלע מעות נחושת, הרי יכול ליקח אחד משני הסלעים שנתערבו, ויאמר אם זו של מעשר מוטב, ואם לא הרי השניה מחוללת עליה. ומתרצים אם נתיר לו ליקח אחד מהם ולהתנות, חיישינן שמא יקח אחד ללא תנאי. עוד תירץ הר"ש נהי דמדאורייתא מחללין כסף על הכסף מדרבנן לאו דרך חילול הוא, ואפ' מדוחק לא מהני [כיון ששניהם אותה מטבע]. ובפירוש הרא"ש [למשנה מע"ש] כתב הא דמחללין סלעים על סלעים, ה"מ סלעים של מלך אחד על סלעים של מלך אחר, אבל של אותו מלך אין מחללין, דאין זה דרך חילול.

3. תוספות קידושין דף מו/ב

אם אינו קדוש נשיאות חטא למה - למ"ד התם (תמורה דף ד:) כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני דאי לא מהני אמאי לקי ניהא מאי דקאמר דהתורם מן הרעה על היפה תרומתו תרומה דאי אינו קדוש נשיאות חטא למה אבל למ"ד התם דאי עביד לא מהני והא דלקי משום דעבר אמילתא דקאמר רחמנא א"כ קשה מאי קאמר הכא גמרא אם אינו קדוש נשיאות חטא למה דילמא לעולם אימא לך דאינו קדוש ואפ"ה איכא נשיאות חטא דעבר אמילתא דקאמר רחמנא [1] ויש לומר דודאי בעלמא לא מהני והכא מהני והיינו דקאמר גמרא אם אינו קדוש נשיאות חטא למה כתוב כלומר אי משום דעבר אמילתא דקאמר רחמנא כיון דבקרא כתיב בהרימכם את חלבו ממנו כל חלב דגן תירוש ויצהר דמשמע שיש לו לאדם לתרום מן היפה ואם לא הביא מחלבו פשיטא דעבר א"כ למה כתיב האי קרא ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלבו ממנו פשיטא אלא ש"מ דלהכי כתביה לומר לך דהתורם מן הרעה על היפה דאיכא שני חטאות חטא שעבר על מה דקאמר רחמנא דיתרום מן היפה וחטא על תרומתו דהויא תרומה מן הרעה והיינו דקאמר מכאן לתורם מן הרעה על היפה כו':

4. תוספות רא"ש על קידושין דף מו/ב

אם אינו קדוש נשיאות חטא למה. וא"ת ולאביי דאמר בתמורה כל מידי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני ואפ"ה לקי משום דעבר אמאי דאמר רחמנא א"כ ה"נ נימא דאינו קדוש ואפ"ה איכא נשיאות חטא, [2] וי"ל אם אינו קדוש אז אין כאן שם תרומה כלל כאדם המטלטל תבואתו ממקום למקום ולא קרינא ביה בהרימכם ולא שייך בה נשיאות חטא:

5. ספר דבר יעקב [3]

בחי' הגר"ח [סטנסיל אות קפט] תירץ, דבתורם מן הרעה על היפה אין האיסור עצם מעשה ההפרשה מהרעה, אלא האיסור מה שאינו תורם מהיפה [והוי איסור בשב ואל תעשה], ואם יצויר שאחר ההפרשה מהרעה יוכל לתרום שוב מהיפה לא עשה איסור כלל, וזו קושית הגמ' דאם אינו קדוש הרי יוכל שוב לתרום מהיפה ולא עבר אמימרא דרחמנא. ר' יונה [ב"ב פד:] מתרץ שהכי קאמר, אם אינו קדוש למה צריך הפסוק להשמיענו שחייב מיתה אם אוכלה, הרי הוי טבל, ופשיטא שהאוכל טבל חייב מיתה.

6. ספר דבר יעקב

1] הלוקח מן הפלטר מעשר מן כל דפוס ודפוס דברי ר"מ – רש"י מפרש פלטר הוא כמו סיון בתבואה שלוקח הרבה ככרות ומוכר לחנוונים ונחתומים, כלומר נחתום הוא מי שמוכר מעט לחם שקנה מהפלטר, ופלטר מוכר הרבה לחם [ושניהם אינם אופים בעצמם]. הרש"ש מביא את פירוש הרע"ב [דמאי ה-ד] שפירש נחתום הוא הלוקח תבואה מהשוק, טוחן ולש ואופה. ופלטר הוא הלוקח מהרבה נחתומים ומוכר להרבה חנוונים. וכן מפרשים אצלנו תוס' ר"פ והריטב"א, והתור"ח מביא שכן מפרשים הר"ש והרמב"ם.

התוס' ר' פרץ והריטב"א מקשים לפי רש"י שמפרש שהפלטר לוקח מהנחתום, א"כ איך יתכן שהלוקח מנחתום יכול לעשר מדפוס אחד על השני, והלוקח מפלטר צריך לעשר מכל דפוס, הרי הפלטר קונה מהנחתום [וא"כ נהי דנחתום קונה מפלטר אחד, אותו פלטר קנה מכמה אנשים]. ולכן התור"פ והריטב"א והתוס' [ע"ז נה:] מפרשים להפך, כי הנחתום אופה הכיכרות, ומוכרם לפלטר, ולכן הנחתום [שקונה התבואה מחד גברא] אינו צריך לעשר מכל דפוס, והפלטר שקונה ככרות מכמה נחתומים צריך לעשר מכל דפוס.

המהר"ם שיף מתרץ שלפי רש"י הא דמשני נחתום מחד גברא זבין, הכוונה שתולים שלקח מאיש אחר [מבעה"ב] ולא מפלטר. וקשה למה לנו לתלות כן, הרי זרכו ליקח מפלטר.

7. תוספות יום טוב מסכת בבא מציעא פרק ד משנה ט

העבדים והשטרות והקרקעות - כתב הר"ב דאמר קרא וכי תמכרו וכו' מיד [ליד] יצאו קרקעות וכו' יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות וכו'. ויש לתמוה על סדר השנוי במשנתנו דכיון דעבדים וקרקעות כחדא אימעוטי לא הוה ליה להפסיק ביניהם בשטרות. [וגם כיון שעיקר מיעוט דמיד על הקרקעות. ועבדים הוקשו להם הוה ליה להקדים קרקעות לעבדים] ועוד דשטרות הוי ליה להקדים קודם לכולן. דהא בקרא גופיה נדרשים בממכר דקדים למיד. ועוד מטעם שכתבו תוספות בפ"ז דבבא קמא [דף ס"ג ע"א] דשטרות דמו טפי למעוטי כדמוכה בפרק בתרא דב"ק דלמאן דדריש רבויא ומיעוטא לא הוי ממעט אלא שטרות. ע"כ. ונ"ל דתנא דידן מסרך סריך בלישנא דמתניתין ה' פ"ו דשבועות דתנן על אלו אין נשבעין על העבדים וכו' והתם אמינא טעמא רבה דכבר כתבתי ברפ"ז דב"ק דהא דמעטין אלו מכפל [ואיתא התם בגמרא [דף מ"ב ע"ב] דכן בשבועה] משום דעיקר דרשא הוא דכל רבויא. וריבה הכל ודנקטיה בכלל ופרט וכלל משום שהיא דרשא שגורה וכמ"ש שם. ואמרינן התם דמעטין לעבדים. ושטרות. וקרקעות. מחמור. שור. ושה ופירשו התוספות דאיצטריך מיעוט באפי נפשה לעבדים ולא סגי בהיקשא כיון דכתיב כל רבויא. ע"כ. ואמינא אנא דהא אתא תנא לאורויי לן והכניס שטרות בין עבדים לקרקעות. להורות באצבע לומר דטעמא דעבדים לא אמעוט מהיקשא דקרקעות אלא צריכי מיעוט בפני עצמם משום דעיקר דרשא דכל רבויא הוא. וכבר כתבתי דשטרות יש להן דין קדימה לקרקעות לפיכך לא היה יכול לשנות ג"כ קרקעות. שטרות. ועבדים:

8. רש"י מסכת בבא מציעא דף נו עמוד א

במשנה העבדים כו'. עתוי"ט שדקדק על סדורן ולפלא שלא הביא ג' הגמרא לקמן (נו) הקרקעות והעבדים והשטרות:

9. חידושי הריטב"א מסכת בבא מציעא דף נו עמוד א

מתנ"י אלו דברים שאין להם אונאה העבדים והקרקעות והשטרות. ואע"ג דעבדים מקרקעות הוא דנפקי כדאיתא בגמרא, אקדמינהו תנא משום דאתו מדרשא, ועוד דאע"ג דניידי כמטלטלין ונמסרין מיד ליד אין בהם אונאה.

10. ספר שערים מצויינים בהלכה

בו אונאה, דמעטין מקרא או קנה מיד עמיתך, וכמו שמעטין מה"ט קרקעות ושטרות. וע"ע בדברינו לקמן (נו: ד"ה יצא) בשם הרשב"ש. וכתב בערוך השלחן (סי' צה ס"א) ששטרות המלוכה היוצאים בהוצאה והולכת במדינה כמטבע גמורה, אין דינם כשטרות אלא ככסף ממש. וכ"כ בשו"ת חת"ס (יר"ד סי' קלד). וע"י בפת"ש (ח"מ רס"י צה) מש"כ בזה, ולענין לאטרי"ע. וע"ע בשו"ת אמרי יושר (ח"ב סי' קפה) ושו"ת בית שלמה (ח"מ סי' כא) ושו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' לד) ומשפט שלום (סי' רג ס"א) וחזו"א (יר"ד סי' עב סק"י). וע"י בדברינו לעיל (מד. ד"ה משנה - כתב).

והשטרות. פרש"י המוכר שטרות לגבות חוב שבתוכו ויטלנו לעצמו. וכתב בקצה"ח (סי' קכו סק"ט) דאע"ג דאין אונאה לשטרות, היינו דוקא במוכר שטר חוב בכתיבה ומסירה, דכיון דאין השטרות גופן ממון אימעטו מדין אונאה, אבל מוכר חובות בעל פה ע"י מעמד שלשתן יש להם אונאה, דחובות גופיהו הוי גופו ממון. וע"י בפת"ש (סי' רכו ס"ק כב) שיש חולקים על זה. וע"י במשפט שלום (סי' רכו ס"ב) מה שהעיר מדברי המבי"ט (ח"ב סי' צד). ומצאתי בתשו' מהרי"ט (ח"ב סי' יט) שכל מיני התחייבות שאחד עשה עם חברו, אם אין לחבירו קנין בגוף הדבר אין

11. רמב"ן ויקרא פרשת בהר פרק כה: יד [1]

אבל רבותינו אמרו (ב"מ נו א) שאין אונאה לקרקעות. שנאמר או קנה מיד עמיתך, דבר הנקנה מיד ליד, והמקרא הזה כפי פשוטו ולפי מדרשו לדברי הרב בקרקעות הוא. אבל על כרחנו נצטרך להטות מקראות מפשוטן, ונאמר שיהיה כל פסוק עומד בעצמו. יאמר וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך דבר הנקנה מיד ליד אל תונו איש את אחיו, ויחזור ויאמר, במספר שנים אחר היובל תקנה מאתו התבואות וכמספר שני התבואות ימכרם לך, כפי השנים תרבה ותמעט כי על כל פנים תשיבנו לו ביובל. וכל זה אזהרה ביובל שיזהרו בו לעולם, וחזר ואמר ולא תונו איש את עמיתו, בדברים:

ואני חושב עוד סברא, שודאי המאנה את חברו לדעת עובר בלאו, בין במטלטלים בין בקרקעות. שבהן דיבר הכתוב אל תונו איש את אחיו במספר שנים אחר היובל, שהוא מזהיר שיקנו וימכרו לפי השנים ולא יונו איש את אחיו. **אבל רבותינו חדשו באונאה תשלומים בשתות המקת, וביטול מקת ביותר משתות, ומזה בלבד מעטו הקרקעות לפי שהאונאה בהם אפילו ביתר משתות. מחילה, כמו שהיא מחילה במטלטלים בפחות משתות. אע"פ שהוא אסור להונות כן לדעת.** אבל אין דרך בני אדם לבטל ממכרם מפני אונאה מועטת כזו:

ודרשו חכמים מפני שאמר הכתוב וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך דבר הנקנה מיד ליד אל תונו איש את אחיו, למדנו שיש באונאה דין מיוחד במטלטלים שאינו נוהג בקרקעות, והוא חזרת הממון, אבל אזהרת הלאו נוהגת בכולן. ולכך אמר "וכי תמכרו

ממכר" לשון רבים, למוכר קרקעות ולמוכר מטלטלין, "או קנה מיד עמיתך", היחיד מהם המוכר המטלטלין מיד ליד, ואמר לכולן "אל תונו", וכיון שייחד והפריש המטלטלין ריבה בהן דין אונאה, והיא בחזרת התשלומין. וזה דבר נכון כפי המדרשים שקבלו רבותינו ברמזי התורה:

ואולי יהיה כל זה אסמכתא, כי הלא אזהרה בין בקרקע בין במטלטלין, וחזרת הממון בידם קבלה במטלטלין ולא בקרקעות כמו שאמרו (ב"ק יד ב) דבר השווה לכל כסף. כי השיעורים כולם בשתות ויתר על שתות כפי דעות בני אדם, ולמה לא יוציאו הקרקעות מן הדין הזה, והם הוציאו ממנו כלי בעל הבית ואמרו (ב"מ נא א) לא שנו אלא בלוקח מן התגר אבל בלוקח מבעל הבית אין לו אונאה, מפני שדרך בעלי בתים שלא ימכרו כלי תשמישין: וגם יתכן לומר כי הכתוב יזהיר שידעו מספר השנים עד היובל, ולפיהם ימכרו ויקנו ולא יונו בהם איש את אחיו להטעותו במספר, או להטעותו במכירה שיחשוב בה שהיא לחלוטין ויטעהו בכך, אבל ידעו שניהם וידעו זה לזה המספר, כי המכירה היא במספר שנים עד היובל. שגם בקרקעות יש אונאה בטועים במדה ובמנין, ואפילו בפחות משתות, וכל שכן במטלטלין:

12. פני יהושע מסכת בבא מציעא דף נו עמוד א [2]

במשנה אלו דברים שאין להם אונאה העבדים והשטרות והקרקעות כו'. ויליף להו בגמרא מקרא, וקשה דהא עיקר קרא דאונאה בקרקעות כתיב דהכי כתיב וכי תמכור כו' אל תונו איש את אחיו במספר שנים אחר היובל כו' במספר שני תבואות ימכר לך לפי רוב השנים תרבה מקנתו ולפי מעוט השנים כו' ולא תונו איש את עמיתו כו' ופשטיה דקרא דכיון שהשדה חוזרת ביובל יש לו למכור לפי ערך השנים כדי שלא יבא לידי אונאה, ואע"ג דדרשינן לקרא דמספר שני תבואות לענין שאין הלוקח רשאי לגאול פחות משתי שנים אחר היובל מ"מ הא קי"ל דאין מקרא יוצא מידי פשוטו. ועוד דקרא דלפי רוב השנים לא מצינו דרשה אחרת אלא כפשטיה דקרא דמשמע שיש בהם אונאה שאינו רשאי למכור אלא לפי ערך השנים. ונראה לי דבאמת לענין איסורא אפילו בקרקעות אסור להונות לכתחלה והא דממעטינן להו הכא מאונאה היינו דלאו דלא תונו לא קאי עלייהו וממילא דלא ניתן להשבון להחזיר האונאה, דהא קי"ל [תמורה ד' ע"ב] כל מאי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני ומהאי טעמא אפילו באונאת מטלטלים היה ראוי לומר שלא להחזיר האונאה אלא דאפשר דכיון דקאי בלאו דלא תונו הו"ל כגול ומרבינן לה להשבון מוהשיב את הגזילה. ובאמת תמיה לי שלא מצינו בשום מפרש או פוסק איה טעם מנא לן דאונאה ניתן להשבון, ובשלמא ביתר משתות דהוי ביטול מקח י"ל דלא צריך קרא אלא דמסברא אמרינן דהוי כעין מקח טעות, אלא בשתות דקי"ל קנה ומחזיר אונאה קשה ממה נפשך אי משום מקח טעות יתבטל המקח ואי משום קרא דלא תונו הא קי"ל דכל מאי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני וכן הקשו התוספות לקמן פ' המקבל [קט"ו ע"א ד"ה וחי"ב] גבי חובל רחיים ורכב, אלא על כרחך דכיון דעובר בלאו קרינן ביה והשיב את הגזילה ומהאי טעמא כתב הרמב"ם ז"ל [פ"ב מהל' מכירה ה"א] דאין לוקין על אונאה דהו"ל ניתק לעשה.

13. ספר מאירת עינים על חו"מ - סימן רכז [3]

(נא) כגון שמכר לו אחד יותר מב'. פי' דבר ששוה דינר אחד מכרו ביותר משני דינרין דהיינו יותר מפלגא ודע דמהרש"ל ז"ל כתב דאף דאיתמעטו הני מדין אונאה מ"מ לא גרעי מאונאת דברים וגניבת דעת ובכלל לא תונו איש את אחיו הן וכמו שיתבאר ריש סי' רכ"ח אם לא שהמוכר בעצמו לא ידע מאונאתו:

14. ספר שערים מצויינים בהלכה

התרגום יונתן. ובסמ"ע (סי' רכז ס"ק נא) הביא בשם המהרש"ל [חידושים על הטור] דאף דנתמעטו מדין אונאה, מ"מ לא גרעי מאונאת דברים וגניבת דעת, ובכלל "לא תונו איש את עמיתו" הם [ועיי"ש בפת"ש ס"ק כא], ולפי דברי הרמב"ן א"צ לדברי המהרש"ל, דהרי עצם הלאו הוא בכל הדברים לענין איסור. ועיי' הג"ה

15. ספר שערים מצויינים בהלכה [4]

אבל מפרש"י בסמוך (ע"ב ד"ה דבר) דבר הנקנה מיד ליד, הזהיר עליו בבל תונו, משמע דבקרקע אף איסור אין כאן. וכן משמע מקושית התוס' לקמן (סא, ד"ה אלא לאו) שנתמעטו גם מאיסור אונאה, כדכתב במשל"מ (מלוה פ"ד ה"א). ועיי' בהגהות רעק"א (סי' רכז).

16. ספר שערים מצויינים בהלכה נו:

והטעם למה אין אונאה לקרקעות, עיי' ברשב"ם (ב"ב סא: ד"ה בבקעה) דאין לומר הדמים מודיעין גבי שדה, דהא אין אונאה לקרקעות, פ"י שכל מה שמשלם הוא מחירו. ועיי' ש בתוס' (ד"ה ש"מ) דפעמים אדם קונה קרקע יותר הרבה ממה ששוה, והביאו בשם הר"י שהטעם שאין אונאה לקרקעות אינו בשביל ששוה יותר, אלא הוא גזירת הכתוב כמו הקדשות ועבדים. ועיי' מה שכתבנו במס' כתובות (צח. ד"ה משנה). ובספר החינוך (מצוה

17. ספר שערים מצויינים בהלכה

שומר חנם אינו נשבע וכו'. פרש"י שלא פשע שלא הזיקתו תורה לישבע עליהן. ומשמע דאם פשע חייב. וכן דייקו בחי' הרמב"ן והרשב"א. וכ"כ בחי' הריטב"א (החדשות) יש שפירשו דעל הפשיעה כולם חייבים, דפושע מזיק הוא, ומזיק לא פטריה רחמנא, וכן נראה דעת רש"י לקמן (נח. ד"ה הכא) דש"ח אינו נשבע על הפשיעה. וכ"כ

18. ספר דבר יעקב

יא] שומר חנם אינו נשבע ונושא שכר אינו משלם – נחלקו הראשונים האם שומר חנם חייב לשלם היכא שפשע, שיטת הרמב"ם [שכירות ב-ג] שחייב לשלם. וכתבו המ"מ והריטב"א שדייק כן מלשון המשנה דקתני שומר חנם אינו נשבע, ולא קתני אינו משלם, משמע שחייב לשלם. וכתבו המ"מ, הרמב"ן והנ"י שכן משמע מלשון רש"י [ד"ה אינו נשבע] שפירש שלא הזיקתו תורה לישבע עליהן, משמע דוקא להשבע אבל לשלם חייב.

התוס' [להלן נו:]: חולקים וס"ל ששומר חנם ואפ" שומר שכר שפשעו פטורים לשלם, וכ"כ הרמב"ן והריטב"א בשם תשובת הר"ן, שהתורה מיעטה קרקעות ועבדים ושטרות מכל הפרשה [וכ"כ המהרש"ל, וכתב המהרש"א ולא מפיו אנו חייך שזו היא דעת התוס' והר"ן בתשובה, והראב"ד והרמב"ן חולקים ע"ז]. והא דקתני במתנ' שומר חנם אינו נשבע, ושומר שכר אינו משלם, מבארים הרמב"ן והריטב"א שמתנ' נקט מה שהוזכר בפרשה בהדיא.

סברת הרמב"ם שחייב היא משום שכל פושע הוא מזיק, ואין הבדל בין מזיק מטלטלין למזיק קרקע. הראב"ד [בהשגותיו לרמב"ם] והרא"ש [נו:]: מקשים אם פושע מיקרי מזיק, למה איכא מ"ד [רבינא להלן צה.]. שפשיעה בבעלים פטור, וכן פסק הרמב"ם בעצמו [שכירות א-ג]. ומוזה ראייה שאינו נחשב למזיק בידים, אלא שומר שפשע בשמירתו, ובבעלים התורה פטרתו.

19. ספר שערים מצויינים בהלכה

כתב הב"ח (שם ס"ח ד"ה כתב) עמש"כ הרמב"ם (שם) דבפשיעה חייבים דכמזיק בידים הוא, דהיינו דוקא כשע"י פשיעתו נפסד לגמרי, דזה הו"ל כמזיק בידים, אבל אם פשע בו ונאבד, ואפשר שהוא עדיין ברשותו, זה לא הוי כמזיק בידים ופטור אפי' על ודאי פשיעה. ועי' בש"ך (סי' צה ס"ק יז ד"ה וד"ל) שאין דבריו נכונים כלל לחלק בין פשיעה לפשיעה, שאינו נזכר כלל בדברי הרמב"ם, ועי"ש עוד בזה.

20. תוספות מסכת בבא מציעא דף נו עמוד ב

יצאו שטרות - מדממעט להו מאונאה משמע דחל המכר מדאוריית' בשטרות וא"ת פרק מי שמת (ב"ב דף קמז:): אמרינן מתנת שכיב מרע מדרבנן ופריך והאמר רב נחמן המוכר שטר חוב לחברו וחזר ומחלו מחול ...

21. ספר דבר יעקב

ד] בא"ד - וא"ת בפרק מי שמת אמרינן מתנת שכיב מרע מדרבנן וכו' והשתא והלא מכר שטר חוב דאורייתא ואפ"ה יכול למחול - א. נחלקו הראשונים בטעם הדבר למה מוכר שטר חוב יכול למחול.

א. שיטת הרי"ף [כתו' דף פה:]: והרמב"ם [מכירה ו-יב] והתוס' [קידו' מח.]. בשם י"מ, שמכירת שטרות הוי מדרבנן ומה"ת לא מהני ולכן יכול מוכר למחול, כיון שמה"ת החוב שייך למוכר.

ב. שיטת ר"ת [הובא בתורא"ש וריטב"א בקי' מח. ובר"ן ורא"ש בכתו' דף פ"ה] שמכירת שטרות הוי מה"ת. גם הר"ן והנ"י אצלנו כתבו ששיטת ר"ת שמכירת שטרות מה"ת והוכיח מסוגין שנתמעט לענין אונאה.

ולפי שיטת ר"ת הטעם דמהני מחילה מבאר ר"ת משום שבכל חוב יש שני שעבודים על הלוח, שעבוד נכסים של לוח ושעבוד הגוף של הלוח, ומכירה שייך רק על השעבוד נכסים ולא על שעבוד הגוף, ולכן לאחר המכירה נשאר שעבוד הגוף של הלוח כלפי המוכר ולכן יכול המוכר למחול על שעבוד הגוף. ולאחר שמחל על שעבוד הגוף נפטר הלוח גם משעבוד הנכסים, משום ששעבוד הנכסים הוי מדין ערב, שנכסי אדם ערבין לו, והיכא דליכא חיוב הגוף על הלוח ליכא חיוב על הערב, ולכן אם נפטר הלוח ממילא נפטר הערב וה"נ כאן אם אין חיוב הגוף על הלוח נפטרו הנכסים שהם הערבים ללוח.

22. תוספות מסכת בבא מציעא דף נו עמוד ב

והאי ביומיה מכירה הוא - תימה דבפ' קמא דע"ז (דף טו. ושם ד"ה והשתא) מוכח דשכירות לא קני מישראל ששכר פרה מכהן ומלא לבית דירה אמרו וי"ל דהכא גבי אונאה כתיב ממכר מיותר לרבות שכירות.

23. ספר שערים מצויינים בהלכה

והאי נמי ביומיה מכירה הוא. כתבו התוס' דהכא גבי אונאה כתיב ממכר מיותר לרבות שכירות. ועי' בש"ך (סי' שלד סק"ב) שמדברי התוס' מבואר, דלא אמרינן שכירות ליומא ממכר הוא אלא באונאה דרבי קרא, ולא בשאר מקום, וכ"ה בתרוה"ד (סי' שיח) ובשו"ת מהרש"ל (סי' מג), ומזה פסק שאם שכר בית לדור בו ומת, דאין היורשין צריכים לשלם, דלא הוי ממכר אלא לגבי אונאה. ועי"ש ברמ"א שיש חולקין, ואם כבר קבל השכר א"צ להחזיר כלום. ובסמ"ע (סק"ג) ס"ל דהוי ספיקא דדינא. [ועי' מש"כ בעיר שושן טעם חדש לדין זה].

24. ספר שערים מצויינים בהלכה

בעי רבא חטיין זורעין בקרקע מהו וכו'. עי' בפרש"י ותוס'. והראב"ד הביא פרש"י (ד"ה כדבעי) דכיון דמילתא דאומדנא היא ושכיח דטעו בה אינשי, כאונאה דיוקרא וזולא דמי, דשכיח דטעו בה, ולא כדבר שבמדה הוא, ואינו מחוור, דכיון שהוא א"ל כן בפירוש, ולוקח על דעת כן לקחה, אין זה אונאה אלא מקח טעות כדבר שבמדה, ולא דמי ליוקרא וזולא כלל נוכן הקשו בחי' הרמב"ן והרשב"א והר"ן. ולכן פירש הראב"ד [הובא בחי' הרשב"א] שקבל עליו לזרוע שדהו בכך וכך בענין שהוא ראוי לאותה שדה, ואמר זרעתי בה סאה, ואמרו בקי אין שאין די לאותה שדה בסאה. וכן נראה מדברי הרמב"ם (מכירה פי"ג הט"ז) שמפרשה בשוכר את הפועל שיזרע שדהו כדבעי לה, ואיגלאי מילתא שלא זרעה כל צרכה, וכן פירש המאירי. והקשו הראשונים שאין זה בכלל אונאה, אלא כיון שפועל זה לא השלים תנאו הפסיד שכרו, ואם התנה עמו שאם יוביר ישלם חייב להשלים, ואין בזה עסק לאונאה כלל. ועי"ש מש"כ הכס"מ.

25. ספר שערים מצויינים בהלכה

כמאן דשדיין בכדא דמיין כו', א"ד בטלינהו אגב קרקע. כתב בשו"ע (או"ח סי' שי ס"ב) חטין שזרען בקרקע כל זמן שלא נשרשו מותרין לטלטל בשבת, ואם השרישו חייב משום עוקר דבר מגידולו, עיי"ש בנו"כ. וכתב בנשמת אדם (כלל סה ס"א) דמספיקת הגמ' כאן, י"ל דגם לענין שבת הוי ספק אם הם כמחזורים לקרקע או לא. ובאמה"ת הביא דבשו"ת עמודי אור (סוסי" קז) השיג עליו, דאפילו אם בטלו לקרקע אינו חייב משום קוצר ותולש, שהרי אינו עוקר דבר מגידולו. ועי' באגלי טל (קוצר ס"ק כה-ד) ובמשנ"ב (סי' שיא ס"ק כז) ושבת השבת (קוצר, באר רחובות ס"ק מה).

26. ספר שערים מצויינים בהלכה

לא צריכא דחצדינהו וזרעינהו קודם לעומר. פרש"י דחצדינהו מן החדש, והיו צריכים שיתירם העומר לאכילה, וחלף ליה עומר עלייהו בדלא ארוש. וכן פירש הרמב"ם (מאכ"א פ"י ה"ה) שהשרישה אחר העומר, וקצרה וזרע מן החטים, ואח"כ קרב העומר הבא ועדיין החטים בקרקע [היינו שלא השרישו], הרי אלו ספק אם התירן העומר כאילו היו מונחים בכד, או לא התיר אותן מפני שבטלו בקרקע. אבל הראב"ד בהשגות פירשה, שהשרישה קודם לעומר וחזר וזרע, וספק אם התירן העומר הבא או לא. [ועי' בשטמ"ק בשם הראב"ד, וצ"ע שזה להיפך ממש"כ בהשגות. ועי' בקרן אורה נדרים (נט: ד"ה ובאותו) שהעיר בזה]. וכתב הרדב"ז דשיטת רש"י והרמב"ם היא הנכונה. ועי' בלחם משנה איך שמפרש שיטת הראב"ד בלשון הגמ'.

27. דף על הדף בבא מציעא דף נו עמוד א

ליחוש דלמא אתי לאפרושי מן החיוב על הפטור ומן הפטור על החיוב. בפרשת תולדות (בראשית כה, כז) נאמר, 'ויהי עשיו איש יודע ציד וגו', ופירש רש"י: 'יודע ציד - לצוד ולרמות את אביו בפיו ושאלו, אבא היאך מעשרין את התבן ואת המלח, כסבור אביו שהוא מדקדק במצות'. וצריך להבין איך סבר יצחק מכח קושיות הללו כי מדקדק במצות הוא. אדרבה הרי אלו סימני טפשות ועם ארצות.

וביאר בטעמא דקרא (שם). דהנה יש לדקדק בשאלתו, שלא שאל האם מעשרין אלא היאך מעשרין. ומבואר שפשוט היה לו כי התבן ומלח חייבים במעשר ובא לדון באופן המעשר. ולכאורה כיון שהם חייבים במעשר, מה טעם יהיו שונים מכל שאר דברים החייבים במעשר, וכפי שמעשר הכל כך יעשר להם ומה שאל. ועל כרחק הוי למד כי נתכוין עשיו לשאלת חכמה שיהיה נראה הימנה דקדוק מצות מעשר ובקיאיות בפרטי הלכותיה.

ובמה ששאל על התבן היה כוונתו לשאול היאך מאכילין תבן לבהמה לפי מה דקיי"ל שאסור להאכילה טבל, (ואף יש סוברים שהדבר אסור מה"ת כי היא הנאה של כילוי). ובכל תבן הדרך שישמרו בה קצת שיבלים והם חייבים במעשר ואסורים מדין טבל, והרי אי אפשר לעשר עליהם משיבלים אחרים, כי השבלים שבתוך התבן בטלים ברוב מעיקר דין תורה וה"ז כמעשר מן החיוב על הפטור, ואם יעשר עליהם מתבן אחר גם לא יהני כי שמא בתבן ממנו הוא מעשר אין שיבלים, והוא אשר דקדק לשאול "היאך" מעשרין את התבן, כי ודאי חייבים לעשרו כדי שיהיה ניתן להאכיל לבהמה אף השיבלים שבתבן ואיך ניתן לעשרם, (ועל פי אמת מה מועיל בהם מעשר מן החיוב, כי אינם מתבטלים לפי שיכולים להתברר).

לפי זה ביאר גם מה ששאל על המלח, נתכוין למלח שנתבשל עם מאכל של טבל, ובלע טעם טבל ונתחייב במעשר, ובא לשאול "היאך" יעשר היינו מה שיעור יתן במעשר כי המעשר יש לו שיעור כשמעשר דבר בעין, ועל הטעם לא נתפשר מה שיעור צריך ליתן כשמעשרו (וכמו שכבר דן בזה בחזו"א דמאי סי' יג סק"ז), ובכח שאלות אלו נתכוין להטעות את יצחק אביו ולהראותו רוב דקדוקו במצות.